

LIFE-СТРАХУВАННЯ НА СТРАХОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ: ПРОБЛЕМИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ

Попович Д.В., Кравцова О.В., Микитюк О.О.

Львівський національний університет імені Івана Франка

Досліджено сутність «life-страхування» та розглянуто роль даного виду страхування на українському страховому ринку. Проаналізована динаміка основних показників зі страхування життя в Україні. Виділено чинники, що стримують розвиток вітчизняного ринку страхування життя. Запропоновано основні напрямки вирішення проблемних питань розвитку ринку страхування життя в Україні.

Ключові слова: страхування життя, ринок страхування життя, особисте страхування, страхові премії, страхові виплати.

Постановка проблеми. Ринок страхування життя є важливим індикатором розвитку підприємництва, економіки та інвестиційного ринку кожної держави. В Україні ринок страхування життя розпочав свій розвиток ще на початку 90-х років ХХ ст., однак до сьогодні перебуває лише на етапі становлення. Незважаючи на спроби держави забезпечити населення більш ефективною соціальною та інвестиційною політикою, роль даного ринку залишається дуже незначною. Саме тому, дослідження ринку страхування життя в Україні та виявлення головних проблем його розвитку є досить актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питання висвітлення проблем та перспектив розвитку ринку страхування життя викликає цікавість як серед вітчизняних фахівців, так і серед широких верств населення. Дослідженню ринку страхування життя та пошуку можливостей його розвитку було присвячено праці таких науковців, як: І.А. Бойко, О.М. Залетов, Я.П. Шумелда, С.С. Осадець, Н.М. Внукова, Л.В. Временко, В.Д. Базилевич та інші.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Недостатньо дослідженим залишається питання сучасного стану ринку страхування життя в умовах військово-політичної та економічної нестабільності, реалізації іноземного досвіду та інноваційних страхових продуктів у цій сфері. Саме тому питання даної проблематики потребують подальших досліджень.

Мета статті. Дослідити особливості сучасного стану ринку страхування життя в Україні, визначити основні проблеми та виявити основні тенденції стосовно розвитку цієї сфери на українському страховому ринку.

Виклад основного матеріалу. Становлення ринку страхування життя в Україні розпочалося з проголошенням Незалежності в 1991 році. Основною складовою цього ринку є life-компанії – страхові компанії, які займаються страхуванням життя. Саме в 90-их роках до України прибуває велика кількість іноземних компаній, які мали за мету швидко освоїти ще несформований ринок страхування. Для належної організації та контролю над ринком Верховна Рада України в березні 1996 р. приймає Закон «Про страхування» [1], який і до сьогодні регламентує діяльність страхових компаній на території України. З прийняттям даного Закону, українські страховальники отримали чималу перевагу, адже згідно з основними положеннями

Закону страхові компанії не можуть «зникнути» з ринку, доки не виконають усіх зобов'язань, що на них покладені. З огляду на величезну недовіру суспільства до організацій, що управляють їх фінансовими ресурсами, Закон «Про страхування» сильно підвищує авторитетність страхових компаній і повністю унеможливорює неправомірну можливість втрати населенням своїх коштів.

Страхування життя завжди розглядалося як вигідне капіталовкладення, оскільки в разі дожиття страхувальника (застрахованого) до закінчення договору страхування, він завжди може розраховувати на страхову суму або ж пенсію. Також страхування життя виступає й засобом захисту спадщини страхувальника, оскільки дає змогу при непередбачуваній смерті визначити частку спадщини, що призначається кожному з родичів.

Згідно із сучасним визначенням, страхування життя характеризується як вид особистого страхування, який передбачає обов'язок страховика здійснити виплату відповідно до договору страхування за настання смерті в період дії договору або дожиття застрахованої особи до закінчення договору, а також за настання нещасного випадку або захворювання [2].

Іншими словами, громадяни мають можливість фінансово забезпечити найдорожче, що вони мають – життя та здоров'я.

Окрім цього, до беззаперечних переваг даного виду страхування можна віднести наступні:

- формування капіталу для додаткових пенсійних виплат;
- страхова виплата, яка у декілька разів перевищує страховий платіж;
- гарантована виплата страхової суми;
- оптимальні умови внесення страхового платежу на зручних умовах;
- можливість отримання податкового кредиту особами, які склали договір страхування життя не менш ніж на 5 років;
- повне збереження коштів від арешту, конфіскації та розподілу при розлученні;
- особливий порядок спадкування у разі смерті страхувальника [3].

Важливо підкреслити, що кожна компанія зі страхування життя має компанію-перестраховика, тому в випадку, якщо страховик не має змоги виконати свої обов'язки перед застрахованим, відповідальність буде покладена на компанію-перестраховика. Даний процес забезпечує подвійну надійність страхування для life-страхувальників.

Таблиця 1

Кількість страхових компаній в Україні

Кількість страхових компаній	Станом на 31.12.2016	Станом на 31.12.2017	Станом на 30.06.2017	Станом на 30.06.2018
Загальна кількість	310	294	300	291
в т.ч. страхові компанії «life»	39	33	36	31
% співвідношення страхових компаній «life» до загальної кількості	12,6%	11,2%	12,0%	10,7%

Джерело: складено авторами на основі [4]

Таблиця 2

Концентрація страхового ринку за I півріччя 2018 р.

Перші (Тор)	Страховання «life»		Страховання «non-life»		
	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %	Надходження премій (млн грн)	Частка на ринку, %	Кількість страхових компаній, які більше 50% страхових премій отримали від перестраховальників
Тор 3	954,8	55,1	3 493,9	16,1	2
Тор 10	1 670,1	96,4	9 048,3	41,7	5
Тор 20	1 732,1	100,0	13 861,7	63,9	8
Тор 50	X	X	19 256,3	88,8	11
Тор 100	X	X	21 267,9	98,0	15
Тор 150	X	X	21 640,7	99,8	19
Всього по ринку	1 732,8	100,0	21 692,5	100,0	24

Джерело: складено авторами на основі [4]

Загальна кількість страхових компаній станом на 30.06.2018 р. становила 291 страхову компанію. Кількість страхових компаній має тенденцію до зменшення, так станом на 30.06.2018 р. порівняно з аналогічною датою 2017 року, кількість компаній зменшилася на 9 страхових компаній. Дані щодо зміни кількості страхових компаній наведені у таблиці 1.

Протягом досліджуваного періоду (2016-2018 рр.) частка страхових компаній, що займаються страхуванням життя, серед усієї кількості страховиків коливається від 10,7% до 12,6%. Загальна кількість страхових компаній скоротилася на 6%, а лайфових страхових компаній – на 20,5%. Як бачимо, незважаючи на чималу кількість переваг life-страхування на українському ринку, спостерігається тенденція до зменшення кількості страхових life-компаній. На ринку залишаються тільки страхові компанії, які мають достатні резерви та активи, що дозволяє їм вести рентабельну фінансову діяльність.

Окрім того, наведемо концентрацію страхового ринку за надходженнями валових страхових премій за I півріччя 2018 року (табл. 2). Як бачимо, незважаючи на значну кількість компаній, фактично на страховому ринку основну частку валових страхових премій – 98,0% – акумулюють 100 страхових компаній «non-life» та 96,4% – 10 страхових компаній «life».

По ринку страхування життя Індекс Герфіндала-Гіршмана (ННІ) склав 1453,57 (у I півріччі 2017 року – 1425,52), по ринку ризикових видів страхування становив 263,14 (у I півріччі 2017 року – 339,58). В цілому по страховому ринку індекс Герфіндала-Гіршмана склав 233,60 (у I півріччі 2017 року – 305,81) [4]. Дані свідчать, що в першому півріччі 2018 року на ринку страхування життя наявна помірна монополізація.

В загальному, валові страхові премії при страхуванні життя станом на 30.06.2018 р. становили 1732,8 млн грн, що на 39,2% більше, ніж за анало-

гічний період 2017 року (станом на 30.06.2017 р. – 1245,1 млн грн) [4].

Структура валових страхових премій та виплат із страхування життя зображена на рис. 1 та рис. 2. Найбільша частка страхових премій надходить за іншими договорами страхування життя та іншими договорами накопичувального страхування.

Структура валових надходжень страхових платежів (премій, внесків) станом на 30.06.2018 р. має такий вигляд:

– 1663,1 млн грн (або 96,0%) – надійшли від фізичних осіб;

– 69,7 млн грн (або 4,0%) – надійшли від юридичних осіб.

Протягом I півріччя 2018 року застраховано 1 269 926 фізичних осіб, що в 1,5 рази або на 768 822 особи більше проти відповідного періоду 2017 року (за I півріччя 2017 року застраховано 501 104 фізичні особи).

Обсяги надходжень валових страхових премій та валових страхових виплат зображені на рис. 3. Як бачимо, з 2015 р. по 2017 р. кількість отриманих страхових премій збільшилась з 2 186,6 млн грн до 2 913,7 млн грн. Зазначимо, що обсяг валових страхових виплат із страхування життя станом на 30.06.2018 р. становив 390,5 млн грн, що на 46,9% більше в порівнянні з відповідним періодом 2017 року (станом на 30.06.2017 р. – 265,9 млн грн).

За підсумками діяльності страхових компаній зі страхування життя, можна виділити основні тенденції, що склалися в даному сегменті вітчизняного страхового ринку в 2017-2018 рр., серед яких – скорочення кількості страховиків, зростання премій, зростання числа застрахованих (серед яких зростання частки фізичних осіб) та зростання виплат.

Як відомо, для забезпечення виконання зобов'язань за майбутніми виплатами страхових сум та страхових відшкодувань, страховик створює певні резерви, які підвищують надійність та платоспроможність страхової компанії. В Укра-

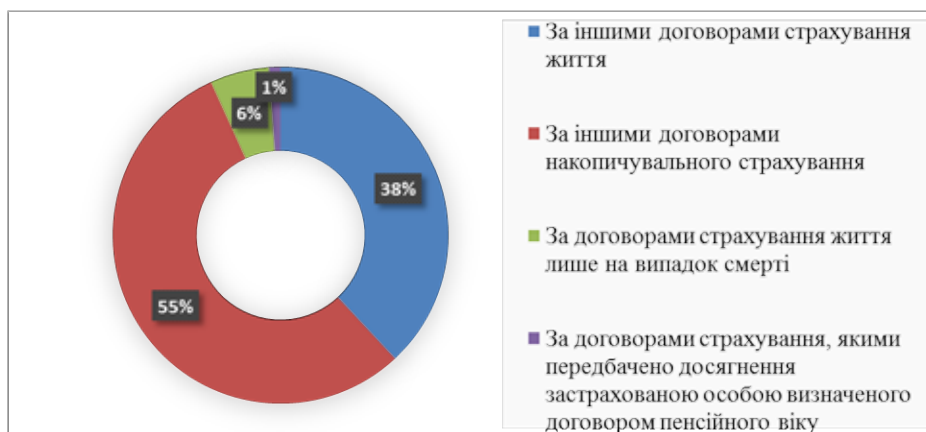

Рис. 1. Структура валових страхових премій із страхування життя станом на 30.06.2018 р.

Джерело: складено авторами на основі [4]

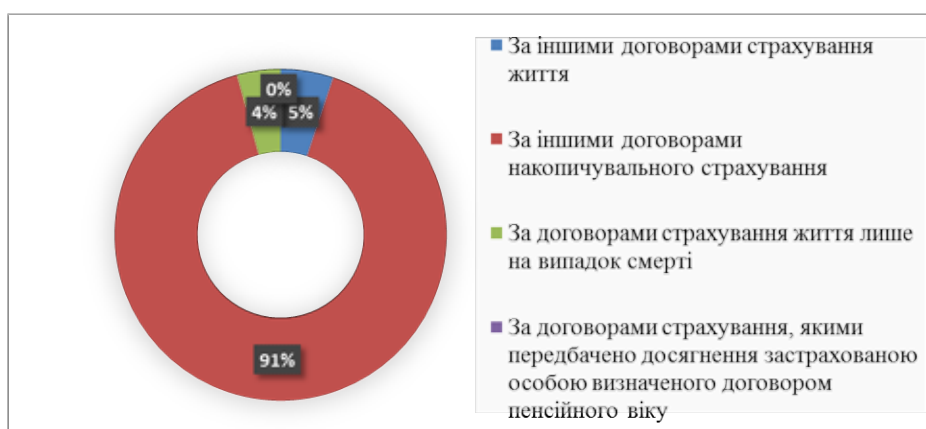

Рис. 2. Структура валових страхових виплат із страхування життя станом на 30.06.2018 р.

Джерело: складено авторами на основі [4]

Рис. 3. Динаміка страхових премій та страхових виплат із страхування життя, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [4]

їні страховики зобов'язані створювати й вести облік таких резервів зі страхування життя:

– довгострокових зобов'язань (математичні резерви);

– належних виплат страхових сум.

Станом на 30.06.2018 р. величина зміни резервів із страхування життя становила 165,7 млн грн (рис. 4), що менше на 73,3%

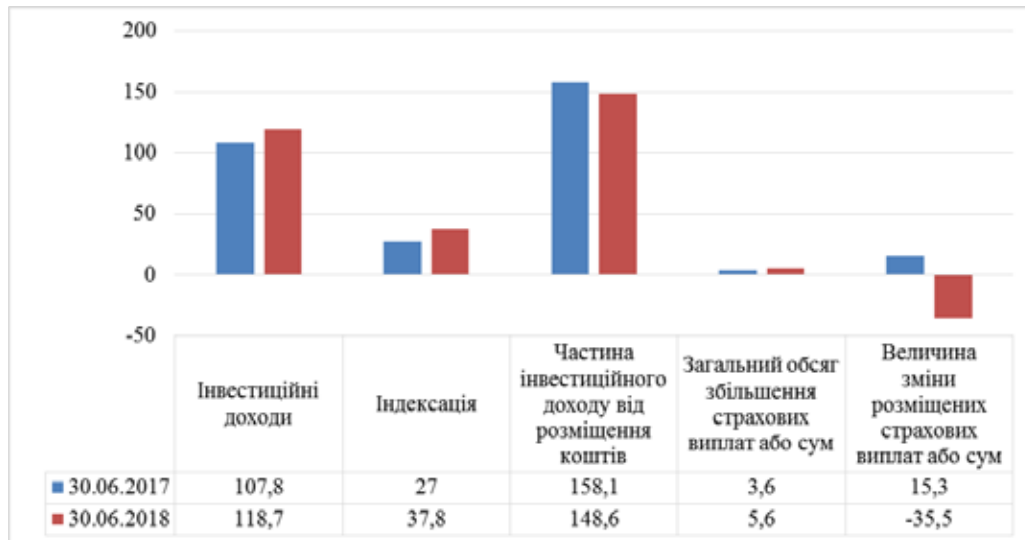

Рис. 4. Динаміка резервів зі страхування життя, млн грн

Джерело: складено авторами на основі [4]

у порівнянні з аналогічним періодом 2017 року. Основна частина величини зміни резервів зі страхування життя сформована за іншими договорами страхування життя – 79,7 млн грн та іншими договорами накопичувального страхування – 76,6 млн грн.

За підсумками першого півріччя 2018 року 10 страхових компаній «life» отримали від'ємне значення приросту резервів із страхування життя на загальну суму 158,3 млн грн, що пов'язано з достроковим розірванням договорів страхування (за підсумками першого півріччя 2017 року від'ємне значення задекларували 13 страхових компаній «life» на загальну суму 145,7 млн грн). Приріст резервів із страхування життя становив 324,0 млн грн. Найбільший приріст страхових резервів зі страхування життя (більше 30 млн грн) задекларували три страхові компанії «life» у розмірах 174,0 млн грн, 54,5 млн грн та 35,4 млн грн (53,7%, 16,8% та 10,9% від загального приросту резервів відповідно) [4].

Варто зауважити, що національні страхові компанії надають послуги зі страхування життя лише понад 20 років, проте, на нашу думку, мають високий потенціал, оскільки ще не нагромадили достатнього капіталу та репутації на ринку фінансових послуг.

На основі дослідження даної проблематики виділимо ключові проблеми, які гальмують розвиток страхування життя в Україні, а саме:

- нестабільність політичної ситуації;
- відсутність високого ступеню довіри потенційних клієнтів до вітчизняних фінансово-кредитних посередників;
- відсутність ефективної законодавчої бази, яка б забезпечувала збереження вкладених коштів та прозорість інвестиційних інструментів;
- інфляція, нестабільність національної валюти;
- недостатня якість та ефективність стратегічного менеджменту;
- низький рівень платоспроможного попиту через низький рівень життя населення;

– велика кількість страхових компаній з низьким рівнем капіталізації, а також слабкий розвиток національного перестрахового ринку;

- несприятливе податкове законодавство;
- недостатня ємкість страхового ринку.

Пріоритетні напрями розвитку вітчизняного ринку страхування життя в Україні полягають у наступних заходах:

- впровадження нових страхових продуктів;
- розширення та підвищення ефективності діяльності страхових «life»-компаній;
- ефективне управління резервами зі страхування життя з урахуванням всіх можливих ризиків;
- використання ефективного маркетингу у процесі реалізації пакетів довгострокового страхового захисту;
- цільове інвестування в накопичувальному страхуванні життя;
- посилення співпраці держави і страхових компаній стосовно запровадження програм додаткового соціального захисту громадян;

Висновки і пропозиції. Отже, важливим інструментом в системі соціального захисту населення є страхування життя. Внаслідок тривалої економічної кризи в Україні різко знизився добробут населення, що призвело до нестачі вільних грошових коштів для користування послугами страхових «life»-компаній. Для підвищення довіри до страхових компаній, необхідно показати, що страхування життя є невід'ємною складовою в забезпеченні соціально-економічного захисту населення. Для того, щоб змінити ситуацію, яка склалася на ринку, необхідно найближчим часом запровадити ряд заходів, а саме: розробити прозорі засади для діяльності страховиків в Україні; забезпечити захист за довгостроковими видами страхування на законодавчому рівні. Держава в перше чергу зацікавлена в розвитку страхування життя, адже це дасть змогу покращити соціальний захист населення та отримати ефективний ресурс фінансування національної економіки.

Список літератури:

1. Закон України «Про страхування» [Електронний ресурс] / Верховна Рада України. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/85/96>.
2. Страхування життя / Офіційний сайт страхової компанії «ІНГО Україна» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ingo.kiev.ua/ua/strakhovanie-zhizni.html>.
3. Ванчек Ш. Страхування життя [Електронний ресурс] / Ш. Ванчек // Фориншурер. – Режим доступу: <http://forinsurer.com/public/15/02/25/4712>.
4. Підсумки діяльності страхових компаній за I півріччя 2018 року [Електронний ресурс]. – 2018. – Режим доступу: <https://forinsurer.com/files/file00642.pdf>.

Попович Д.В., Кравцова О.В., Мыкытюк Е.О.

Львовский национальный университет имени Ивана Франко

**LIFE-СТРАХОВАНИЕ НА СТРАХОВОМ РЫНКЕ УКРАИНЫ:
ПРОБЛЕМЫ И ПЕРСПЕКТИВЫ РАЗВИТИЯ****Аннотация**

Исследована сущность «life-страхования» и рассмотрена роль данного вида страхования на украинском страховом рынке. Проанализирована динамика основных показателей по страхованию жизни в Украине. Выделены факторы, сдерживающие развитие отечественного рынка страхования жизни. Предложены основные направления решения проблемных вопросов развития рынка страхования жизни в Украине.

Ключевые слова: страхование жизни, рынок страхования жизни, личное страхование, страховые премии, страховые выплаты.

Popovych D.V., Kravtsova O.V., Mykytyuk O.O.

Lviv Ivan Franko National University

**LIFE INSURANCE IN UKRAINE'S INSURANCE MARKET:
PROBLEMS AND PROSPECTS FOR DEVELOPMENT****Summary**

The essence of «life insurance» is investigated and the role of this type of insurance on the Ukrainian insurance market is considered. The dynamics of the main indicators of life insurance in Ukraine are analyzed. The factors hindering the development of the domestic life insurance market are pointed out. The main directions of solving the problem issues of the life insurance market development in Ukraine are offered.

Keywords: life insurance, life insurance market, personal insurance, insurance premiums, insurance payments.